

За сприяння Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України

ДОЧАТКОВА СВІТ

№ 33-34 (561-562)

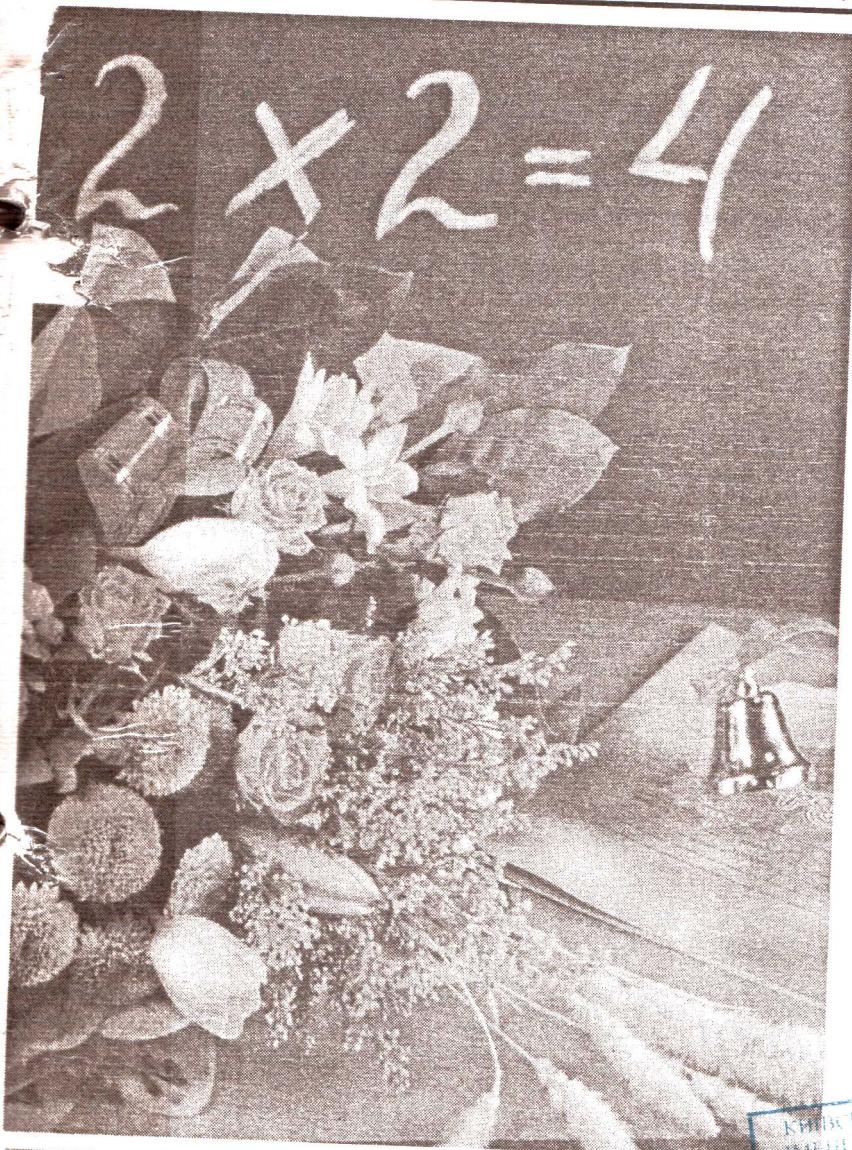
шкільний
СВІТ
ЕКСПЕРТ
у галузі освіти

вересень 2010

Перша всеукраїнська газета для першого вчителя

Видається з січня 1999 року чотири рази на місяць

Розповсюджується тільки за передплатою

Кожен ранок я біжу до школи. Навіщо? За задоволенням. У школі мене зустрічає тиша коридорів і класів. І яка тиша! З незвичайним, шкільним, ні з чим не зрівнянним запахом. Улікарні свій запах, в їдалі — свій, а в школі — особливий. Пахнуть парти, дошка, плакати, крейда. Все повітря наповнене дитинством, сміхом, книгами, якими чарами. З радістю вдихаю це рідне повітря, без якого, знаю, не зможу жити...

Надія ПОПОВИЧ

ОФІЦІЙНО

Особливості організації навчально-виховного процесу в початкових класах ЗНЗ у 2010/11 н. р.

РОЗДУМИ БІЛЯ ШКІЛЬНОГО ГАНКУ

12 Канікулярні роздуми

ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

14 Тиждень молодших школярів

23 Уроки гендерної рівності

32 Подружимо дитину з книгою

36 Урок мудрості й добра

ПОРАДИ ФАХІВЦЯ

38 Формування життєвомовленнєвої компетенції учнів

41 Особливості розвитку та навчання ліворуких дітей

45 Ліворуки першокласники

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВЕРНІСАЖ
БІБЛІОТЕКА
47 Володар світу фантазій

РОБОТА З БАТЬКАМИ

50 Крокуємо разом

НАША ВКЛАДКА. УМІЛІ РУЧЕНЯТА

ЛІВОРУКІ ПЕРШОКЛАСНИКИ

Людмила ШКАРБАН, викладач кафедри теорії початкової освіти, індивідуального навчання та методик викладання дисциплін гуманітарного циклу Педагогічного інституту Київського університету імені Б.Грінченка

Сучасні тенденції до зростання кількості ліворуких дітей у першому класі обумовлюють потребу звернути увагу на особливості роботи з такими першокласниками, насамперед на уроках письма.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ. ВІЗНАЧЕННЯ ПРОВІДНОЇ РУКИ ДИТИНИ

Проблема навчання ліворуких дітей стала актуальною порівняно недавно, оскільки раніше вона «розв’язувалася» досить просто: ліворуких дітей переучували, тобто змушували писати лише правою рукою. Але дослідження вчених довели, що переучувати ліворуку дитину означає змінювати специфічні якості її психіки, що негативно впливає на психічний стан дитини, її емоційне благополуччя і здоров’я загалом. У процесі насильного переучування спостерігаються серйозні зміни в поведінці дитини: вона стає дратівливою, вредливою, неспокійно спить, у неї погіршується апетит. Пізніше з’являються ще серйозніші порушення: часті головні болі, постійна млявість. Розвиваються невротичні реакції: неврози, енурез, заїкання. Згідно зі статистикою, кожна третя дитина із заїканням — це переучений лівша.

У такій ситуації ліворуки діти починають відставати в навчанні, втрачати віру у власні сили, не реалізують своїх можливостей і здібностей. Внаслідок цього в них формується стійкий комплекс меншовартості.

Сучасні наукові дослідження дозволили обґрунтувати труднощі у переучуванні ліворуких дітей. Примушувати ліворуку дитину писати правою рукою — це пряме втручання в уже сформовану складну функціональну систему. Якщо дитина пише лівою рукою, це означає, що процес писання (малювання) регулюється (хоча б частково) правою півкулею головного мозку. Тому, наполягаючи на тому, щоб вона писала правою рукою, дорослі створюють додаткове навантаження на системи лівої півкулі, які, з огляду на особливості процесів розвитку мозкових структур, у такої дитини відповідають за інші функції та процеси.

Дорослі не повинні травмувати дитину своїми зауваженнями, а навпаки, допомогти їй подолати труднощі у навчанні, в оволодінні навичками письма. Тому вчителю важливо визначити провідну руку, і зробити це слід у перші дні навчання в школі.

Слід відзначити, що визначити провідну руку на практиці досить важко. Допомогою у вирішенні питання, яка ж рука є у дитини провідною, може стати діагностика виявлення ліворуконості. Отже, вчителі початкової школи повинні володіти засобами діагностики. Розкриваючи суть поняття «діагностика», можемо стверджувати, що існує низка способів виявлення провідної руки молодших школярів. Визначити провідну руку можна за допомогою: завдань, які виконують діти, експериментального тестування в діяльності при виконанні побутових і графічних дій, опитування, в ході бесіди. У процесі визначення провідної руки доцільно дотримуватись певних правил та вимог:

- кожне завдання пропонувати дитині в ігровій формі;
- не фіксувати увагу на тому, якою рукою діє дитина;
- усі предмети перед виконанням завдання розміщувати чітко перед дитиною.

Дослідження основних положень методики доводить, що в роботі із ліворукими дітьми варто дотримуватись певних вимог, а саме: учитель повинен сісти навпроти дитини (краєще за столом), але не з боку. Атмосфера має бути спокійною, позитивною, не слід звертати увагу дитини на те, що ви визначаєте її провідну руку. Можна розпочати тестування такими словами: «Зараз ми з тобою пограємося» чи «Давай попробуємо разом: я даватиму тобі завдання, а ти стараєся добре їх виконувати». Все приладдя, предмети потрібно покласти перед дитиною строго на середину столу на однаковій відстані й від правої, і від лівої руки.

Наводимо приклади завдань, які сприяють виявленню провідної руки.

Тест 1. Малювання

Покласти перед дитиною аркуш паперу й олівець, запропонувати намалювати будь-що за бажанням. Коли дитина закінчить, попросити намалювати те саме іншою рукою. У цьому завданні враховується якість виконання малюнка кожною рукою.

Тест 2. Відкривання коробочки

Дитині дають кілька сірникових коробочок, пропонують знайти сірник в одній із них. Домінуючу вважається та рука, якою дитина здійснюватиме активні рухи: закривання, відкривання коробочки, вимання сірника.

Тест 3. Побудова «кринички» із сірників

Дитині пропонується із кількох сірників побудувати «криничку». Активні дії виконує провідна рука.

Тест 4. Обертальні рухи

Дитині пропонують відкрутити й закрутити кришечки у двох-трьох пластикових пляшках. Провідною вважається та рука, якою дитина крутила кришечку.

Тест 5. Роз’язування вузликів

Пропонується кілька вузликів, нещільно зав’язаних на шнурі середньої товщини. Провідною вважається рука, яка роз’язує вузол (інша тримає його).

Тест 6. Піднімання предметів

Дитину просять підняти по черзі кілька предметів, які лежать на підлозі. Правші, як правило, беруть предмети правою, а лівші — лівою рукою.

Тест 7. Гра з м’ячом

Дитині пропонується якнайточніше кинути м’яч однією рукою кілька разів. Провідною буде та рука, якою дитина кидатиме м’яч.

Результати тестування заносяться в таблицю, яку складає вчитель.

За результатами тестування ліворукою вважатиметься та дитина, у якої в графі «Ліва рука» буде більше плюсів. Якщо дитина однаково добре володіє і правою,

й лівою рукою, то вибір руки для письма визначатиметься якістю малюнків правою і лівою рукою.

Виявити провідну руку в дитині можна і в ході опитування.

I. Темешева пропонує для визначення домінування однієї з рук використовувати сенсибілізований запитальник. Діти мають дати відповіді на серію запитань.

1. Якою рукою ти пишеш?
2. Якою рукою малюєш?
3. Якою рукою ти кидаєш м'яч?
4. Якою нанизуєш бісер?
5. Якою рукою б'єш молотком?
6. У якій руці ти тримаєш ножиці, коли ріжеш?
7. Якою рукою розчишуєшся?
8. Якою рукою ти стираєш гумкою намальоване?
9. Яка рука при аплодуванні зверху?
10. У якій руці ти тримаєш ложку під час їжі?
11. Якою рукою тримаєш зубну щітку?

Одержані відповіді заносяться в таблицю, а підсумкове підрахування дає змогу дійти висновку щодо право- чи ліворукості дитини.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПИСЬМА

Наразі виникла нова проблема, яку доводиться розв'язувати педагогам: ліворука дитина в праворукому колективі. Науковці, методисти, учителі стверджують, що при навченні ліворуких дітей повинні враховуватися їхні індивідуальні особливості, а методика формування навичок письма повинна будуватися по-іншому. Вчителю необхідно вміти правильно організувати навчальний процес, а для цього треба точно знати, як посадити ліворуکого учня за партою, як по-класти зошит, підручник, як він має тримати ручку, щоб йому було зручно.

Опитування та бесіди з учителями шкіл свідчать про те, що сьогодні існує досить незначна кількість навчально-методичних посібників, розрахованих на ліворуких дітей, зокрема зошитів з друкованою основою. Тому робота з ліворукими дітьми не ведеться на належному рівні.

У 2010 році вийшов з друку «Зошит з навчання грамоти та розвитку зв'язного мовлення» з друкованою основою під авторством М.Захарійчук, виданий у м.Львові видавництвом «Світ», в якому пропонується навчальний зміст, спрямований на формування навичок каліграфічного письма не тільки у праворуких, а й у ліворуких дітей. У зошиті подаються зразки для письма, матеріал для розвитку зв'язного мовлення, різні види мовних аналізів, а також навчальний зміст, який формує в учнів первинні уявлення про речення, слово, склад, наголос.

Коротко проаналізуємо навчальний зміст універсального зошита.

Традиційно в зошитах з друкованою основою зразки літер, їх з'єднань подаються на сторінці зліва, що для ліворукої дитини не може бути зразком, адже, прописуючи літери, вона закриває їх власною рукою. У цьому зошиті зразки літер, з'єднань автором пропонуються як зліва — для праворуких, так і справа — для ліворуких дітей. У такому випадку ліворука дитина, списуючи літеру, бачитиме зразок, що допоможе їй усвідомлено прописувати елементи літер.

Навчаючи шестиричних першокласників, і ліворуких, і праворуких, учитель має враховувати психофізіо-

логічні особливості дітей цього віку і найперше розвиненість дрібних м'язів руки дитини, слабку їх рухливість, низьку витривалість до навантаження. Саме тому навчальний зміст зошита передбачає виконання окремих видів робіт, як розмальовування, обведення окремих предметів, прописування зразків тощо. В основу формування графічної навички письма першокласників має бути покладений складовий принцип української графіки, що забезпечить грамотність письма. З огляду на це учитель має дбати, щоб на кожному уроці здійснювався звуко-складовий мовний аналіз слів. Окрім цього, уже з перших уроків буквального етапу першокласникам пропонують матеріал для списування. Списування — основний вид роботи з письма.

Зошит пропонує списування окремих слів, поділених на склади, речень та мікротекстів. Цей матеріал розміщується на сторінці таким чином, щоб, списуючи, учень чітко бачив текст, не закриваючи його рукою. Наявність друкованого тексту на сторінці зошита уможливлює зіставлення дитиною своїх записів зі зразком.

Як відомо, урок із шестиричними першокласниками триває 35 хвилин. На початковому етапі на супто графічні вправи (за вимогами чинної програми) відводиться 7 хвилин. Поступово цей час збільшується, і під кінець навчального року на письмо відводиться до 25 хвилин. Саме тому навчальний зміст зошита пропонує абетковий матеріал, а також сюжетні малюнки до нього. За змістом абеткового матеріалу і сюжетного малюнка пропонуються завдання: скласти речення, виділити з речень окремі слова, поділити їх на склади, визначити наголошенні звуки, склади. Зі складів виділяються звуки, літери на позначення яких вивчаються на уроці. Окрім цього, з метою закріплення графічних навичок пропонується каліграфічна хвилинка. На розлінованій частині зошита і справа, і зліва подається зразок літери, яку діти вивчили раніше.

Наводимо кілька порад, які допоможуть ліворуким дітям у формуванні навичок каліграфічного письма.

У процесі вивчення кожного елемента літери не слід примушувати дитину самостійно шукати траєкторію руху, не можна діяти за принципом механічного копіювання («роби як я»). Важливо не лише роз'яснити, де починати, куди вести, де закінчувати, а й повторити цю інструкцію, щоб дитина змогла за потреби подумки продиктувати її собі. Можна разом із дитиною виконати і прокоментувати траєкторію руху в повітрі. Крім того, доцільно позначити точки початку руху (опорні точки), проаналізувати, з яких частин складається літера, побачити кожну частину, визначити точку початку руху і його траєкторію.

Позитивні результати дає робота ліворукої дитини з алфавітною таблицею. Працюючи з такою таблицею по 5—7 хвилин кожен день, дитина вже через короткий час досягає прекрасних результатів у оволодінні навичками письма.

Організовуючи робочий простір ліворукої дитини, важливо знати і пам'ятати, що:

- при письмі та малюванні світло має падати з правого боку;
- обладнання, книжки та зошити мають лежати ліворуч;
- у зошиті доцільно вкладати промокальний папір, щоб дитина могла класти його під ліву руку і не розмазувати рукою написане раніше.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВЕРНІСАЖ

Література

Дайте дитині більше самостійності у правилах користування ручкою та зошитом під час письма. Через деякий час ліворука дитина знайде оптимальне положення для зошита на парті (він лежатиме приблизно під кутом у 140°—160°). Досить різноманітні можуть бути і варіанти положення лівої руки з ручкою. Не вимагайте, щоб рука ліворукої дитини лежала на зошиті відповідно до положення правої руки правої рукої дитини. Писати в такому положенні ліворука дитина або зовсім не зможе, або ж письмо через короткий час викличе у дитини втому, відчуття роздратованості, страху.

Отже, вихід із цієї ситуації передусім полягає у педагогічній коректності та стриманості в процесі оцінювання дій ліворукої дитини. Таку дитину необхідно сприймати такою, якою вона є.

1. Безруких М.М. Леворукий ребенок в школе и дома. — Екатеринбург: У-Фактория, 2003. — 304 с.
2. Доброхотова Т.А., Брагина Н.Н. Левши. — М.: Книга, 1994. — 232 с.
3. Захарійчук М.Д. Зошит з навчання грамоти та розвитку зв'язного мовлення. — Л.: Світ, 2010. — Ч. 1. — 64 с.
4. Захарійчук М.Д. Зошит з навчання грамоти та розвитку зв'язного мовлення. — Л.: Світ, 2010. — Ч. 2. — 64 с.
5. Маковецька Н.В. Формування навичок письма в дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: перспективи і наступність / Н.В.Маковецька, О.В.Нікулочкина. — Запоріжжя: ЛПС, 2005. — 200 с.
6. Чуприков А.П., Казакова С.Е. Частота и клиническая характеристика неврозов у леворуких детей в условиях перевивания // Леворукость у детей и подростков. — М.: ВНИИ гигиены детей и подростков, 1987. — С. 90—100.